

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

FATMA SERAP KARAMOLLAOĞLU, 1955 de Balıkesir’de doğdu. İlk, orta ve lise tahsilinden sonra 1977 yılında Ankara Hacettepe Üniversitesi Eczacılık Fakültesi’nden mezun oldu. Çeşitli kuruluşlarda mesleğini icra ettikten sonra emekli oldu. Hep arzu ettiği İslâmî İlimler’e yöneldi. Kısa sürede Arapça öğrendi. Bu esnâda çeşitli kurslarda İslâmî Temel Eğitimi’ni tamamladı. Bir taraftan hat derslerine devam ederek sülûs-nesih icâzeti aldı. Belâğat derslerine devam ettikten sonra medrese icâzetini aldı. Belâğat Dersleri Serîsi olarak Meânî, Beyân, Bedî’ İlmi kitapları, Kur’ân ve Tefsirle alakalı tercüme çalışmaları vardır. Arapça eğitimi, Belâğat dersleri ve Kur’ân çalışmalarıyla meşgul olmaktadır. İngilizce ve Arapça bilen müellif evli, iki çocuk, altı torun sâhibidir.

Müellifin Yayınlanmış Eserleri:

- 1- *Hastalıkla Arınma* (Tercüme), Özgü Yayınevi, 2010.
- 2- *Kur’ân’ın Edebî Dili Lafız-Ma’nâ Uyumunu* (Tercüme), İşaret Yayınları, 2010.
- 3- *Kur’ân Işığında Belâğat Dersleri-Meânî İlmi*, İşaret Yayınları, 2013.
- 4- *Kur’ân Işığında Belâğat Dersleri-Beyân İlmi*, İşaret Yayınları, 2013.
- 5- *Kur’ân Işığında Belâğat Dersleri-Bedî’ İlmi*, İşaret Yayınları, 2013.
- 6- *Kur’ân-ı Kerim’deki Duâ Ayetleri*, İşaret Yayınları, 2016.
- 7- *Hâ-Mîm Sûreleri Belâğî Tefsîri 1: Ğâfir Sûresi* (Tercüme), İşaret Yayınları, 2016.
- 8- *Hâ-Mîm Sûreleri Belâğî Tefsîri 2: Fussilet Sûresi* (Tercüme), İşaret Yayınları, 2016.
- 9- *Hâ-Mîm Sûreleri Belâğî Tefsîri 3: Şûrâ Sûresi* (Tercüme), İşaret Yayınları, 2017.
- 10- *Hâ-Mîm Sûreleri Belâğî Tefsîri 4: Zuhruf Sûresi* (Tercüme), İşaret Yayınları, 2017.
- 11- *Kur’ân’ı Anlayarak Okuma Rehberi 1*, İşaret Yayınları, 2017.
- 12- *Kur’ân’ı Anlayarak Okuma Rehberi 2*, İşaret Yayınları, 2018.
- 13- *Hâ-Mîm Sûreleri Belâğî Tefsîri 5: Duhân Sûresi* (Tercüme), İşaret Yayınları, 2018.

Dr. Muhammed Muhammed Ebû Mûsâ

Hâ-Mîm Sûreleri Belâğî Tefsîri 5 Duhân Sûresi

Çeviren

FATMA SERAP KARAMOLLAOĞLU

İŞARET YAYINLARI: xxx

Kur'an Kitaplığı

Eserin Adı ve Yazarı

Hâ-Mîm Sûreleri Belâğî Tefsîri 5

DUHÂN SÜRESİ

Dr. Muhammed Muhammed Ebû Mûsâ

Çeviren

Fatma Serap Karamollaoğlu

1. Baskı: İstanbul, 2018

© İşaret Yayınları

Yayın Yönetmeni

Dr. İsmet Uçma

Mizanpaj

DBY Ajans

Kapak Hat

Yüksel Yaşar

Kapak Tasarımı

Yunus Karaarslan

Baskı-Cilt

Şenyıldız Matbaacılık Yay. Ltd. Şti.

Gümüşsuyu Cad. No: 3/2 - Topkapı / İstanbul

Tel: +90 212 483 47 91 (Sertifika No: 11964)

ISBN: 978-975-350-xxx-x

Sertifika no: 15826

Mizanpaj programı: InDesign

Karakter: Utopia Std / Traditional Naskh

Font/Satır arası

Türkçe Metin: 10,5/14,2 pt.

Arapça Metin: 17/29 pt.

İŞARET YAYINLARI

Hobyar Mah. Ankara Cad. Ünal Han No: 21/1

34110 Cağaloğlu / İstanbul

Tel: +90 212 519 17 28 - 528 30 63 Faks: +90 212 528 30 59

isaret@isaretyayinlari.com.tr • www.isaretyayinlari.com.tr

İçindekiler

Duhân Sûresi Âyet Fihristi.....	6
Sunuş.....	7
Muhammed Muhammed Ebû Mûsâ.....	9
<i>Bağlı Olduğu Kurumlar ve Üyelikler</i>	9
<i>Kitap ve Araştırmaları</i>	10
Mukaddime.....	11
Duhân Sûresi	13
Tefsîre Giriş	17
Beyitler Fihristi	203
Önemli Konular Fihristi	205

DUHÂN SÛRESİ Âyet Fihristi

Âyet	Sayfa no
1-8	27
9-16	52
17-22	74
23-24	90
25-27	96
28-29	101
30-31	109
32-33	113
34-36	118
37	126
38-39	131
40-42	137
43-46	148
47-50	158
51-57	169
58-59	193

Sunuş

*H*alk arasında Hâ-Mîm'ler adıyla meşhur olup özel bir yeri bulunan yedi sûrenin beşincisi Duhân Sûresi'dir. Müellifin bütün birikiminin ortaya çıktığı bu tefsirin, tefsirler arasında istisna bir yere sahip olma özelliğiyle Türk İlim Dünyasına büyük katkısı olacağı düşünülmektedir ve mümkün olduğu ölçüde yeterli altyapıya sahip olmayanların da istifade edebilmesini sağlayacak şekilde tercümesini yapmaya çalıştık. Tabii ki Arapça'nın olanca zenginliğiyle belâğat sanatlarının en güzel örneklerinin verildiği, üstelik beşer değil Allâh kelâmı olan Kur'ân sûrelerinin O'nun muradına uygun olarak açıklanması başlı başına bir mesele iken, bunun bir de Türkçe ifade edilmesi oldukça zordur. Aslında ders kitabı olarak okutulabilecek seviyede hazırlanmış olan bu tefsirlerin bu ihtiyaca da cevap vereceği düşüncesiyle kitapta bazı düzenlemeler yaptık.

Kitabın başına Duhân sûresi Arapça ve Türkçe meali olarak tam metin şeklinde konduğu gibi, kitabın içinde de her sayfanın üstüne, incelenen âyetin Arapça metni yazılmıştır. Meâl, Hasan Basri Çantay'a aittir. Bu Meâl'in tercih edilmesi, mevcutlar içinde belâğî sanatlara en çok dikkat edeni olması hasbiyledir. Ancak kitapta aynı âyet veya âyette geçen ibareler çok fazla tekrar edildiği için her birinin yanına Türkçe meâli konmamıştır. Mana ancak Arapça ibareyle açıklığa kavuştuğu için buralarda Arapça ibare koyma zorunluluğu vardı. Ancak daha önce veya sonra geçen ya da başka bir sûreye ait bir âyet varsa mealleriyle birlikte konmuştur.

Bu kitap içerisinde kelime veya harflerin kullanımıyla ilgili Arab şiirinden verilen örnekler -Türk okuyucusuna pek birşey ifade etmeyeceği düşüncesiyle- çıkarılmıştır. Zira kitapta geçen bu beyitler, öncesindeki veya

sonrasındaki beyitler bilinmedikçe anlaşılmayacak, kitapta anlatılan konuya da bir katkı sağlamayacaktır. Yine de bunlar meraklısı için kitabın sonunda bir fihrist olarak konmuştur.

Bazı yerlerde ilmî bir tarzda ve kısaca ifade edilen konulara açıklık getirmek üzere –“çeviren notu” olarak– birtakım izahlar yapılmıştır.

Bu serideki kitaplarda *cehennem*'i ifade eden *nâr*, *cahîm* ve benzeri kelimeler *cehennem* diye çevrilmeyip aralarındaki farkın buharlaşmaması için olduğu gibi bırakılmıştır.

Kitabın sonuna beyit fihristi yanında bir de konu fihristi konmuştur. Bunun güzel olacağı ve belâğat derslerine katkısı olacağını düşünülmüştür.

Bu çalışmanın yazıya geçirilmesinde büyük emeği olan sevgili arkadaşım Şükran Kaya ve Ayşe Dolmacı'ya, zorlandığım her bölümde yanımda olan Rana Hamsi Hocam'a, desteklerini benden esirgemeyen aile efradıma ve diğer çalışmalarım gibi bunun da basımını üstlenen İşaret Yayınevi'ne sonsuz şükranlarımı sunarım. Bu çalışma –inşâallâh– onların da amel defterlerinde yerini alacaktır.

Tercümeyi yaparken hem mana hem ifade açısından en güzelini yapmaya çalıştıysak da, âciz bir kul olmak hasebiyle hatalarımız olmuştur. Bunların bariz olmamasını umuyor, bu çalışmanın sadaka-ı câriye kabilinden günahlarımıza kefâret olmasını Rabbimizden niyâz ediyor, Türk halkına ve talebelere faydalı olması duasını yapıyoruz.

Fatma Serap Karamollaoğlu
İstanbul, 2018

Muhammed Muhammed Ebû Mûsâ

1937 yılında Mısır'da doğdu. Kur'ân hâfızı olup Ezher'e girdi. Arab Dili Bölümü'nden 1963 yılında mezun oldu.

1967: Ezher Üniversitesi Arab Dili Bölümü takdîrle yüksek lisans.

1971: Doktora, en yüksek dereceyle.

1976: Danışman [müşârik] Dr.

1981: Profesör.

1973-1977: Libya Bingazi Üniversitesi. Burada iki kitab yazdı. *Delâlatu't-Terâkib* ve *Tasvîru'l-Beyânî*.

1977: Ezher'e dönüş.

1977: İslâmî Ümmü Durman Üniversitesi, 3 ay.

1981-1985: Ümmü'l-Kurâ Üniversitesi-Mekke.

1985: Ezher Üniversitesi Belâğat Bölümü başkanlığı.

1987: Ezher Üniversitesi Belâğat Bölümü Hoca Yetiştirme dâimî üyesi.

1994-...: Ümmü'l-Kurâ Üniversitesi-Mekke.

Bağlı Olduğu Kurumlar ve Üyelikler

- Ezher ve Ummu'l-Kurâ Üniversiteleri Yüksek Lisans ve Doktora Çalışmaları Danışmanı.
- Ayrıca Ezher ve Ummu'l-Kurâ Üniversiteleri Yüksek Lisans ve Doktora Çalışmaları Denetçisi, bunun yanında Medînetu'l-Münevvere İslâm Üniversitesi, İmam Muhammed b. Suud Üniversitesi, Umûmî olarak kızların ta'lim reisliği, Bahreyn'de Bahreyn Üniversitesi, Ürdün'de Yermük Üniversitesi.

Kitap ve Araştırmaları

- *Hasâisu't-Terâkîb* (6. baskı, Mektebe Vehbe, Kâhire 1996)
- *Delâlatu't-Terâkîb* (4. baskı, Mektebe Vehbe, Kâhire 2008)
- *Tasvîru'l-Beyânî, Beyân Meseleleri Üzerinde İncelemeler* (5. baskı, Mektebe Vehbe, Kâhire 1997)
- *Âl-i Hâmûm, Ğâfir-Fussilet, Beyânın Sırları Üzerinde Çalışmalar* (Mektebe Vehbe, Kâhire 2009)
- *Âl-i Hâmûm, Şûrâ-Zuhruf-Dûhân, Beyânın Sırları Üzerinde Çalışmalar* (Mektebe Vehbe, Kâhire 2010)
- *Âl-i Hâmûm, Câsiye-Ahkâf, Beyânın Sırları Üzerinde Çalışmalar* (Mektebe Vehbe, Kâhire 2011)
- *Âl-i Hâmûm, Zümer-Muhammed ve Âl-i Hâ-Mîm İle Alâkaları, Beyânın Sırları Üzerinde Çalışmalar* (Mektebe Vehbe, Kâhire 2012)
- *Kur'ânî Ta'birlerin Esrârı, Ahzâb Sûresi Üzerinde Çalışmalar* (2. baskı, Mektebe Vehbe, Kâhire 1996)
- *Zemahşerî Tefsîri'ndeki Kur'ânî Belâğat ve Belâğat Üzerindeki Etkileri* (2. baskı, Mektebe Vehbe, Kâhire ?)
- *Kadîm Edebiyât Okumaları* (Mektebe Vehbe, Kâhire ?)
- *Belâğat ve Şiir Üzerinde Çalışmalar* (Mektebe Vehbe, Kâhire ?)
- *İ'câzü'l-Beyânî, İlim Ehlinin Mirâsı Üzerinde Belâğî Etüdler* (3. baskı, Mektebe Vehbe, Kâhire ?)
- *el-Kavsü'l-Uzerâ ve Kırâ'atu't-Turâs* (Mektebe Vehbe, Kâhire ?)
- *Abdu'l-Kâhir Cürçânî'nin Kitabına Giriş* (Mektebe Vehbe, Kâhire ?)
- *Belâğat Dersi Usûlü'nde Kaynaklar* (Mektebe Vehbe, Kâhire ?)
- *Sahîh-i Buhârî Hadisleri'nin Şerhi* (Mektebe Vehbe, Kâhire ?)
- *Câhiliye Şiiri* (Mektebe Vehbe, Kâhire 2007)
- *Takrîb Minhâcu'l-Buleğâ, İhzâmu'l-Kartâcanî* (Mektebe Vehbe, Kâhire ?)

Mukaddime

وَمَنْ لَّمْ يَخْخُكْ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ فَأُولَئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ ﴿٤٥﴾

[Kim, Allah'ın indirdiği (ahkâm) ile hükmetmezse onlar zalimlerin ta kendileridir]. (Mâide/45)

أَفَحُكُّمَ الْجَاهِلِيَّةِ يَبْغُونَ وَمَنْ أَحْسَنُ مِنَ اللَّهِ حُكْمًا لِقَوْمٍ يُوقِنُونَ ﴿٥٠﴾

[Onlar hâlâ cahiliyye (devri)nin hükmünü mü arıyorlar? Şübhesiz yakîn edinecek bir kavim için hükmü Allah'tan daha güzel olan kimdir?] (Mâide/50)

Peygamber Efendimiz, “Ümmetimin bir zalime, ‘Ey zalim’ demekten korktuğunu gördüğün zaman anla ki o ümmetin sonu gelmiştir” buyurmuştur. Yani, artık o millet helak olmuş, insanların vedalaştığı bir şeye dönüşmüş demektir. Bu hadis, ümmetin bekası için evlatlarının hak kelimesi ile yüzleşmeye kadir olması gerektiğini ifade eder. Eğer zalime engel olmaz, hakkı söylemekten aciz olurlarsa, zalimlerle birlikte hepsi helak olur.

İbnu'l-Kayyım da şöyle demiştir: “Allah Teâlâ peygamberlerini ve kitaplarını insanları adaletle yönetmesi için göndermiştir, ki sema ve arz da adalet üzere kuruludur. Adalet emareleri ortada olur ve herhangi bir şekilde geçerli olursa orada Allah'ın ve dininin şeriatı vardır.”

Bu sözler, Allah'ın indirdiği hükmün özetidir. Bu iş muhaliflerin ve İslâm'dan korkanların tasvir ya da tasavvur ettiği gibi değildir. Onların da tek istediği adalettir. Müslüman olsun ya da olmasın bütün vatandaşların istediği tek şey adalettir.

Ezher şeyhlerinden Muhammed el-Hadar Hüseyin şöyle demiştir: “Din ile siyasetin arasını ayırmak isteyen kişi, İslâm’dan başka bir din istiyor demektir. Din ile siyasetin arasını ayırmak, dinin hakikatlerinin çoğunu yok etmek demektir. Müslümanlar, dinlerini terketmedikçe böyle bir şeyi tercih etmezler.”

Dr. Ahmet Kemal Ebu'l-Mecd ise şöyle söylemiştir: “Dini devletten ayırmanın manası, dinin toplumsal nizam üzerindeki rolünü devre dışı bırakmaktır, ki hiçbir müslüman bunu kabul edemez.”

Resulullah (s.a) şöyle buyurmuştur: “En faziletli cihad, zalim sultanın yanında hakkı söylemektir.”

Bir müslümanın Allah ile, laiklikten uzak olarak Peygamberi'ne indirdiği din üzere yaşaması için hatırlatılması gerekli olan sözler bu kadardır.

Muhammed Muhammed Ebû Mûsâ

DUHÂN SÛRESİ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Rahmân, Rahîm
Allah'ın Adıyla

(1) Hâ, Mîm. (2) Helâl ile haramı ve sâir hükümleri açıkça bildiren (bu) kitaba yemin ederim ki, (3) hakikat, Biz onu mübarek bir gecede indirdik. Gerçek, Biz uyarıcılarız. (4) (O, bir gecedir ki) her hikmetli iş, indimizden bir iş onda tefrik edilir. (5-6-7) Çünkü Biz gönderenleriz [risâletle göndermek Bizim şânımızdandır], Rabbinden bir rahmet olarak; -muhakkak ki O, hakıyla işitenin, (her şeyi) kemâliyle bilen ta kendisidir- göklerin, yerin ve ikisi arasındakilerin rabbinden. Eğer yakın edinecekler iseniz. (8) O'ndan başka bir ilah yoktur. Hem diriltilir, hem öldürülür, sizin de rabbiniz, evvelki atalarınızın da rabbidir. (9) Fakat onlar şekk içinde oynayıp oyalanırlar. (10) O halde semanın apâşikâr bir duman getireceği günü gözetle. (11) (Öyle bir duman ki bütün) insanları saracaktır. Bu, pek yaman bir azap. (12) Rabbimiz! Bizden azabı aç [kaldır]. Biz kesinlikle mü'minleriz. (13) Onlar için düşünüp ibret almak nerede? Kendilerine apaçık bir rasûl geldiği de (14) ondan yüz çevirdiler. (Ona kimi) “Bir öğretilmiş”, (kimi) “Bir mecnun” dediler. (15) Biz bu (duman) azabı(nı) biraz açıp kaldıracğız. (Fakat) siz, şüphe yok ki, tekrar dönütcülersiniz. (16) Çok büyük bir şiddet ve satvetle (kendilerini) çarpacağımız gün muhakkak ki Biz (onlardan) intikam alıcılarız. (17) Muhakkak ki Biz onlardan önce Fir'avn kavmini imtihan ettik. Onlara da kerîm bir rasûl gelmişti, (18) “Bana Allah'ın kullarını teslim edin. Çünkü ben size (gönderilmiş) emîn bir peygamberim” diye.

حَمِّ ۝ وَالْكِتَابِ الْمُبِينِ ۝ إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ مُبَارَكَةٍ ۝ إِنَّا كُنَّا مُنذِرِينَ ۝ فِيهَا يُفْرَقُ كُلُّ أَمْرٍ حَكِيمٍ ۝ أَمْراً مِنْعِنْدَنَا إِنَّا كُنَّا مُرْسِلِينَ ۝ رَحْمَةً مِنْ رَبِّكَ إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ۝ رَبِّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا ۝ إِنْ كُنْتُمْ مُوقِنِينَ ۝ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ يُحْيِي وَيُمِيتُ رَبُّكُمْ وَرَبُّ آبَائِكُمْ الْأَوَّلِينَ ۝ بَلْ هُمْ فِي شَكٍّ يَلْعَبُونَ ۝ فَارْتَقِبْ يَوْمَ تَأْتِي السَّمَاءُ بِدُخَانٍ مُبِينٍ ۝ يَغشى النَّاسَ ۝ هَذَا عَذَابٌ أَلِيمٌ ۝ رَبَّنَا اكْشِفْ عَنَّا الْعَذَابَ إِنَّا مُؤْمِنُونَ ۝ أَنَّى لَهُمُ الذِّكْرَى وَقَدْ جَاءَهُمْ رَسُولٌ مُبِينٌ ۝ ثُمَّ تَوَلَّوْا عَنْهُ وَقَالُوا مُعَلَّمٌ مَجْنُونٌ ۝ إِنَّا كَاشِفُوا الْعَذَابَ قَلِيلًا أَنْكُمْ عَائِدُونَ ۝ يَوْمَ نَبْطِشُ الْبَطْشَةَ الْكُبْرَى ۝ إِنَّا مُنتَقِمُونَ ۝ وَلَقَدْ فَتَنَّا قَبْلَهُمْ قَوْمَ فِرْعَوْنَ وَجَاءَهُمْ رَسُولٌ كَرِيمٌ ۝ أَنْ أَدَّوْا لِلْعِبَادِ اللَّهِ إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ ۝

Tefsîre Giriş

Bu sûre Zuhrûf sûresi'nin devamı sayılır, bu çok açık bir şekilde görül-
mektedir. İki sûre arasındaki yakınlık konusunda göze çarpan ilk şey her ikisi-
nin de وَالْكِتَابِ الْمُبِينِ ﴿١﴾ [Hâ, Mîm. (Helâl ile haramı ve sair hükümleri)
açıkça bildiren (bu) kitaba yemin ederim ki] şeklinde başlamasıdır. Âl-i Hâ-
Mîm sûreleri içinde bu iki sûreden başka böyle başlayan bir sûre yoktur. Bu
iki sûrenin manalarının ve binalarının dikkatli bir şekilde tahlilinden sonra bu
sûrelerin böyle başlamalarının, her iki sûrenin de muhteviyatına işaret ettiği
kesin bir şekilde anlaşılır. Benzer şekilde Câsiye ve Ahkâf sûreleri de birbiriyle
aynı, yani تَنْزِيلُ الْكِتَابِ مِنَ اللَّهِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ ﴿١﴾ [Hâ, Mîm. (Bu) kitabın in-
dirilmesi mutlak gâlib, yegane hüküm ve hikmet sahibi Allah'tandır] sözleriyle
başlamıştır. Sûrelerin tahlilinden sonra başka şeyler de açıklığa kavuşacaktır.
Câsiye ve Ahkâf tek bir kelime değişikliği ile Ğâfir sûresi'nin başına benzer, ki
Ğâfir sûresi, تَنْزِيلُ الْكِتَابِ مِنَ اللَّهِ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ ﴿١﴾ [Hâ, Mîm. (Bu) kitabın
indirilmesi; o mutlak gâlib, o (her şeyi) hakkıyla bilen Allah'dandır] şeklinde
başlamıştır. Görüldüğü gibi bu sûrelerdeki الْحَكِيم isminin yerine orada الْعَلِيم
kelimesi gelmiştir ve bunun arkasında da araştırılması gereken bir sır vardır.
Geriye Fussilet ve Şûrâ sûreleri kalmıştır, ki bunlar diğer Âl-i Hâ-Mîm'den
farklıdır, her biri de diğerinden farklı bir şekilde başlamıştır. Fussilet sûresi
nisbeten Ğâfir, Câsiye ve Ahkâf'a benzer: تَنْزِيلُ مِنَ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ﴿١﴾ [Hâ, Mîm. (Bu,) Rahmân, Rahîm tarafından indirilmiş bir kitaptır]. Her ne
kadar Fussilet'teki âyet biraz kısa olsa, izafet olmasa ve الْعَزِيزِ الْحَكِيم veya
الْعَزِيزِ الْعَلِيم yerine الرَّحْمَنِ الرَّحِيم gelmiş olsa da, تَنْزِيل kelimesi hepsinde ortaktır.

Demek istiyorum ki, bunların arkasında bir sır vardır ve bu sır bizim için hâlâ kapalıdır. Burada sadece buna dikkat çekiyor ve bu konuda mazur olabilmek adına anlamak için bütün gücümüzü harcıyoruz. Kişi ihlaslı ve sadık olarak bütün gücünü harcadığı müddetçe hesaba çekilmez. Bu sır, Allah'ın elinde ve ilmindedir.

Duhân ve Zuhrûf sûrelerinin başındaki bu benzerlikten sonra çok önemli başka bir benzerlik daha vardır. O da Zuhrûf sûresi'nin, aslı levh-i mahfuz'da olan Aziz Kitab'ın beyanı ile başlamasıdır: ﴿٤﴾ وَإِنَّهُ فِي أُمِّ الْكِتَابِ لَدَيْنَا لَعَلِّي حَكِيمٌ [Şüphesiz o (Kur'an), nezdimizdeki ana kitapta (sabit), çok yüce, çok kıymetli (bir kitap)dır] (Zuhrûf/4). Burada geçen ümmü'l-kitab, orada açıkladığımız gibi "levh-i mahfuz" veya "Allah'ın ilmi"dir. Kur'an'ın aslı bu levh-i meknûn'dur ﴿٧٩﴾ لَا يَمَسُّهُ إِلَّا الْمُطَهَّرُونَ [Ona tam bir surette temizlenmiş olanlardan başkası el süremez] (Vâkı'a/79) ve bu kitap, aliyy ve hakîmdir. Duhân sûresi'nde kelâm, bundan sonra içinde indirildiği mübarek geceye geçmiştir. Bu intikal, bir konudaki sözü tam anlamıyla ifade ederek tamamlamak içindir. Zuhrûf sûresi'nde ise kelam, onun yüceliğini ve hikmetini açıklayarak devam etmiştir. Onun ulviyeti ve hikmeti, indiren Zât'la ilişkilidir ve sûrede söz, bu umumi asıldan intikal ederek devam etmiş, bu asıldan birçok dal çıkmıştır. Zuhrûf/5. âyet, ﴿٥٥﴾ أَفَنَضْرِبُ عَنْكُمُ الذِّكْرَ صَفْحًا أَنْ كُنْتُمْ قَوْمًا مُّسْرِفِينَ [Siz haddi aşan bir kavminizdir diye artık o Kur'an'ı sizden (uzaklaştırıp, inzalinde) vaz geçip bırakı mı verelim?] şeklindedir. Duhân sûresi'nde ise söz mübarek geceden bahsettikten sonra, sûrenin asıl mihverine, بَلْ هُمْ فِي شَكٍّ يَلْعَبُونَ [Fakat onlar şekk içinde oynayıp oyalanırlar] şeklindeki 9. âyetle dönmüştür.

Zuhruf/2. âyetten sonra, ﴿٣﴾ إِنَّا جَعَلْنَاهُ قُرْآنًا عَرَبِيًّا لَّعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ [Doğrusu Biz onu akledesiniz diye Arabî bir kur'an/hitabe yaptık] buyurulmuş, Duhân sûresi'nde ise onun Arabî bir Kur'an oluşundan bahsedilmemiştir. Ama son bölümde tekrar bu konuya dönülmüş ve sûre;

﴿٥٨﴾ فَإِنَّمَا يَسْرُنَا بِلِسَانِكَ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ﴿٥٩﴾ فَازْتَقِبْ إِنَّهُمْ مُّرْتَقِبُونَ [Onu, sadece tezekkür etsinler diye senin dilinle kolaylaştırdık. Artık (onların başına inecek azabı) gözetle. Çünkü onlar (senin felaketini) bekleyicidirler] sözleriyle, yani "Biz Kur'an'ı Arapça yaparak senin dilinde kolaylaştırdık" manasıyla sona ermiştir.

Duhân sûresi'ndeki لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ [ibret alsınlar diye] sözü, Zuhrûf sûresi'ndeki لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ [akledesiniz diye] sözünün mukabilidir ve böylece bu hakîm zikrin Arabî oluşu bir sûrenin başlangıcında zikredilirken, onu takip eden diğer sûrenin sonunda zikredilmiştir. Sanki Duhân sûresi'nin son âyetindeki, ﴿٥٨﴾ فَإِنَّمَا يَسْرُنَا بِلِسَانِكَ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ [Onu, sadece tezekkür etsinler diye senin lisanınla kolaylaştırdık] sözüyle, Zuhrûf sûresi'nin başındaki ﴿٣﴾ إِنَّا جَعَلْنَاهُ قُرْآنًا عَرَبِيًّا لَّعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ [Doğrusu Biz onu akledesiniz diye Arabî bir kur'an/hitabe yaptık] şeklindeki 3. âyete dönülmüştür, böylece reddü'l-aczi ale's-sadri sanatı yapılmıştır, ki bu da bu iki sûreyi adeta tek bir sûre haline getirir. Duhân sûresi Zuhrûf sûresi'nin devamıdır.

Zuhrûf sûresi, وَجَعَلُوا لَهُ مِنْ عِبَادِهِ جُزْءًا [Böyle iken] kullarından kimi O'na bir cüz isnad ettiler] şeklindeki 15. âyetten;

﴿٥٧﴾ وَلَمَّا ضُرِبَ ابْنُ مَرْيَمَ مَثَلًا إِذَا قَوْمُكَ مِنْهُ يَصِدُّونَ [Meryem oğlu bir misal olarak (öne) atılınca hemen senin kavmin bundan (şımırıp haykır haykır) gülüyorlar] şeklindeki 57. âyete kadar kafirlerin küfür çeşitleri üzerine kurulmuştur. Sûre bütün bu bâtlı, fâsid inançları reddetmiş ve bunların fesat oluşuna delil getirmiş, daha sonra da akli olanları fâsid itikatlardan men etmek için mü'minlerin ve mücrimlerin âhiretteki hallerini zikretmiştir. Sûrenin sonunda da bu kavmin fesatlarında ısrar etmesi sebebiyle Peygamber Efendimiz'e, onları içinde bulundukları bataklıkta debelenmeye devam

etmeleri için terk etme emri gelmiştir, ki فَذَرَهُمْ يَخُوضُوا وَيَلْعَبُوا [(Şimdilik) sen bırak onları, (bâtılın içine) dalsınlar, (dünyalarında) oynaya dursunlar] şeklindeki 83. âyetle başlayan bölümdür. İşte Zuhrûf sûresi'nin en sonunda konunun bırakıldığı bu durum, Duhân sûresi'nin başlangıcında yer almıştır:

﴿٩﴾ بَلْ هُمْ فِي شَكٍّ يَلْعَبُونَ [Fakat onlar şekk içinde oynayıp oyalanırlar] (Duhân/9). Bu âyet, aslında Zuhruf sûresi'nde anlatılan kavmin bulundukları halin, son derece kısa bir özetidir. Duhân sûresi kavmin bu hali ile başlamıştır. İşte bu nedenle biz Duhân sûresi'nin Zuhrûf sûresi'nin devamı olduğunu söylüyoruz. Ancak bu benzerliğin yanında aralarında büyük bir fark da vardır. Zuhrûf sûresi'nde, فَذَرَهُمْ يَخُوضُوا وَيَلْعَبُوا [(Şimdilik) sen bırak onları, (bâtılın içine) dalsınlar, (dünyalarında) oynaya dursunlar] şeklindeki 83. âyetin benzeri,

Duhân sûresi'nin başında gelmiştir: *بَلْ هُمْ فِي شَكٍّ يَلْعَبُونَ* [Fakat onlar şekk içinde oynayıp oyalanırlar] (Duhân/9). Zuhrûf sûresi'nin sonunda bu âyetten sonra uluhiyetin şanı açıklanmış, Allah Teâlâ'nın semada ve yeryüzünde ilah olduğu, Kıyametin bilgisinin O'nun katında olduğu vs. zikredilmiş ve bundan sonra da Duhân sûresi gelerek, *فَارْتَقِبْ يَوْمَ تَأْتِي السَّمَاءُ بِدُخَانٍ مُّبِينٍ* [O halde semanın apâşikâr bir duman getireceği günü gözetle] şeklindeki 10. âyetten, *يَوْمَ نَبْطِشُ الْبَطْشَةَ الْكُبْرَى* [Çok büyük bir şiddet ve satvetle (kendilerini) çarpacağımız gün] şeklindeki 16. âyete kadar hâlâ bu şüphe içinde olup oyalanan kişileri tehdit etmiştir. Sonra kelâm bu mananın içine süzülür ve Fir'avn kavminin halinden başlayarak şüphede olan herkese hitap eder. Yani, ikinci kez bu şüphede olanlara döner. Burada Duhân sûresi'nde, Zuhrûf sûresi'nde ima edilen küfürlerine yeni bir şey eklenir, ki o da Allah Teâlâ'nın Duhân/34-35. *إِنَّ هَؤُلَاءِ لَيَقُولُونَ ﴿٣٤﴾ إِنَّ هِيَ إِلَّا مَوْتَتُنَا الْأُولَىٰ وَمَا نَحْنُ بِمُنشَرِينَ ﴿٣٥﴾* [Hakikat, şunlar mutlaka, “O (ölüm)” derler, “ilk ölümümüzden başka (bir şey) değildir. Biz yeniden diriltilip kaldırılacak değiliz”] şeklindeki sözüdür. Kelam bundan sonra sevap ve ceza konusuna yönelmiştir. Böylece Duhân sûresi'nde kendilerine Kur'ân indirilen kişilere iki kere değinilmiştir. İlki, sûrenin başındaki *بَلْ هُمْ فِي شَكٍّ يَلْعَبُونَ* [Fakat onlar şekk içinde oynayıp oyalanırlar] şeklindeki 9. âyet, ikincisi de sûrenin son bölümünün başındaki, *إِنَّ هَؤُلَاءِ لَيَقُولُونَ ﴿٣٤﴾ إِنَّ هِيَ إِلَّا مَوْتَتُنَا الْأُولَىٰ* [O (ölüm) ilk ölümümüzden başkası değildir] şeklindeki 35. âyettir.

Demek ki Zuhrûf sûresi Duhân sûresi'nin bina edildiği konunun özünü tafsilatlı olarak anlatmıştır. Allahu a'lem.

Diğer yandan Zuhrûf suresi 89. âyetinde, *فَسَوْفَ يَغْلَبُونَ* [Artık yakında bilecekler] şeklinde biterken, Duhân sûresi mübarek bir geceden başlamış ve 10. ve 16. âyetlerde, *فَارْتَقِبْ يَوْمَ تَأْتِي السَّمَاءُ بِدُخَانٍ مُّبِينٍ* [O halde semanın apâşikâr bir duman getireceği günü gözetle] ve;

يَوْمَ نَبْطِشُ الْبَطْشَةَ الْكُبْرَىٰ إِنَّا مُنتَقِمُونَ ﴿١٦﴾ [Çok büyük bir şiddet ve satvetle (kendilerini) çarpacağımız gün muhakkak ki Biz (onlardan) intikam alıcılarız] şeklinde Zuhrûf sûresi'nin tafsilatlı bir şekilde anlatarak bitirdiği vâidi özet bir şekilde zikretmiştir. İşte Duhân sûresi'nin Zuhrûf sûresi'nin devamı

olduğunu söylememizin sebebi budur. Duhân sûresi bu asıl üzerine bina edilmiştir. Sûredeki bütün manalar bu asıldan kaynaklanır. Ne bundan önce, ne de bundan sonra bu iki sûre arasında irtibat sağlayan başka bir şey yoktur. Bu

iki sûre arasındaki irtibatı sağlayan şey, 9. âyetteki, *بَلْ هُمْ فِي شَكٍّ يَلْعَبُونَ* [Fakat onlar şekk içinde oynayıp oyalanırlar] sözüdür. Bu cümle öyle bir kutuptur ki, sûrenin bütün cümleleri ve kelimeleri bunun etrafında döner, dolaşır. Bu cümleden önce zikredilen şeyler, Kitab'ın zikri, onun şanının, içinde indirildiği mübarek gecenin şanının ve Allah Teâlâ'nın şanının yüceliği; bütün bunlar Peygamber'e inanmayan kişileri beyan etmeye hazırlık olarak gelmiştir. Bunlar öyle bir kavimdir ki, oyun ve eğlence kendilerini şüpheye düşürmüş, akıl ve ciddiyetle etraflarına bakmamışlardır. Böylece oyun ve eğlence onlara galip gelmiş ve yapılan tehdit bu manalar üzerine bina edilmiştir. Bu manalar,

إِنَّ هَؤُلَاءِ لَيَقُولُونَ ﴿٣٤﴾ إِنَّ هِيَ إِلَّا مَوْتَتُنَا الْأُولَىٰ وَمَا نَحْنُ بِمُنشَرِينَ [Hakikat, şunlar mutlaka, “O (ölüm)” derler, “ilk ölümümüzden başka (bir şey) değildir. Biz yeniden diriltilip kaldırılacak değiliz”] sözüne kadar devam eder ve bu sözler de yine bu 9. âyetle ilişkilidir. Zira bu sözü başkası değil, sadece oyun ve eğlence içinde olanlar söyler. Çünkü ba'si inkâr etmenin tek bir manası vardır, o da şudur: İnsanın, semanın, arzın, hayvanların, kuşların yaratılışı, bulutların insanın emrine verilmesi ve bulutlar vasıtasıyla arzdan rızık çıkarılması, arzın suyla canlandırılması ve Allah'ın semadan insanın hayatını yöneten her türlü şeyi indirmesi, semaya yıldızlar yerleştirmesi –ki insanlar onlarla yeryüzünde [denizde ve karada] yollarını bulurlar-, giyecekleri ve süslenecikleri şeyleri çıkardıkları denizlerin yaratılması vs. bütün bunlar abestir, boştur; dolayısıyla da hesap, sevap ve ceza yoktur. Yani, Allah Teâlâ şu kâinatı öyle bir orman hayatı şeklinde yarattı ki güçlü olan zayıfı yer. Halbuki bu hayy, kâdir ve yaratıcı Zât için caiz değildir. Oysa ki bu kişilere, kendilerini kimin yarattığı sorulursa “Allah” derler, gökleri ve yeri kimin yarattığı sorulursa “Allah” derler, “güneşi ve ayı emrinize veren kimdir?” diye sorulursa “Allah” derler, “gökten yağmuru indiren ve onunla yeri diriltiren kimdir?” diye sorulursa “Allah” derler, sonra da bu kişiler hayy, kâdir, sâni, hâlık, rezzâk, rahîm, rahmân olan Allah'ın kullarını vahşi hayvan gibi birbirlerini yemeleri için başıboş bırakmasını ve mazlumin zâlimden hakkını almasına fırsat vermemesini –mazlumu ve zâlimi yaratan O olduğu için– caiz görürler.

Böylece sûrenin iki mihverinden ikincisi başıyla alakalıdır. Çünkü bu sözü söyleyenler, yani şüphede olanlar sadece oyun oynayan ve eğlenenlerdir. Burada geçen *şekk*, hakkı araştırmanın *şekk*'i değil, aklı ihmal edenin, eğlenceye dalanının *şekk*'idir. Etrafında olan şeylere gerektiği gibi bakmaz ve hiçbir şey anlamaksızın yaşar. Bunlar eğlenen, oynayan ve Rahmân'ın zikrine uyumsuz olarak yaşayan kişilerdir.

34. âyette bu kişilerin söyledikleri şey, bu âyeti reddetmekten ibarettir ve bundan başka bir kelime yoktur. Bu, sağlam bir yoldur. Zira Kur'ân tekellüften uzaktır, biz sabahın aydınlığı gibi gördüğümüz şeyden başka bir şey yazmaz ve inanırız ki Kur'ân'daki tekellüf Azim Kur'ân'a karşı edepsizliktir. Bundan Allah'a sığınırız. Şüphe yok ki sûredeki manaların bolluğu, sûredeki temel mananın açıklanmasında çeşitlilik ve farklılık sağlar. Bazı âlimlerimiz sûrenin etrafında dönüp dolaştığı amaçları özetlemiş ve sûrenin maksadının bu söyledikleri şeyler olduğunu söylemişlerdir. Ancak sûrenin temel manası üzerinde nadiren ittifak etmişlerdir. Âlimlerimizden bazıları bunları birbirinden nakletmiştir. Ancak bu nakilden amaç, maksatları açıklamak değil, sadece temel konuyu tesbit etmektir. Şeyh Tâhir, manaların aslını açıklarken sûrenin başına bakmış, Kur'ân'ın mübarek bir gecede indirildiğinin zikredildiğini söylemiş ve sûrenin sonunda da, *Onu senin lisanınla kolaylaştırdık* şeklinde tekrarlandığını ifade ederek sûrenin ana konusunun, Kur'ân'ın Allah'ın katındaki menziline beyan etmek olduğunu söylemiştir.

Her ne kadar Şeyh Tâhir'in, *et-Tahrîr ve't-Tenvîr* isimli Tefsirinde yazdıklarının yarısına karşı olsam da, Kur'ân hakkında yazan müfessirler içinde en faziletlisidir. Bikâî, sûrenin ismi üzerinde düşünür ve bu isimden sûrenin kapsadığı toplu manaya ulaşarak şöyle der: “Bu sûrenin maksadı, kerîm ve hakîm zikirdeki hayır ve bereketi kabul etmeyen kişileri uyarmak, bu uyarıyı bütün mahlukat arasında müşterek olarak rahmet kılmaktır. Âyetleri, açıklamaları ve işaretleri üzerinde düşünüldüğünde, ismi olan *duhân* kelimesinin de buna delâlet ettiği görülür.” Bikâî'de önemsedğim şey; işaretler, rumuzlar ve imalarla son derece yakından ilgilenmesi, bunların açıklanması yolunda çaba göstermesi ve delâletler üzerinde çalışmasıdır, ki bunlar çok güzeldir. Burada onun sözleriyle benim sözlerim arasında bir çelişki yoktur. Çünkü o uyarıya yönelirken, ben bu uyarının yol açtığı şeye, yani, *بَلْ هُمْ فِي شَكٍّ يَلْعَبُونَ* [Fakat onlar *şekk* içinde oynayıp oyalanurlar] sözüne yöneldim. Benim sûrenin maksadını

belirleme metodum, elimdeki bütün tefsirlerden sûreyi dikkatli ve kapsamlı bir şekilde okumak, sonra bu okumaları, düşünmeleri, müracaatları, tedebbürü tekrarlamak, mushaftan sûreyi defalarca okumak, daha sonra müfessirlerin kelamı üzerinde tekrar tekrar düşünmek, kıraatler ve tekrarlar üzerinde çalışmak, tefsir kitaplarının kıraatleri ile mushafın kıraati arasında defalarca gelip gitmektir. Benim bütün derdim, âyetlerin ve cümlelerin bütün manalarını anlamak, manaların hakikatine yaklaşmak ve manaların gerisinde yatan şeyleri incelemektir. En önemli araştırma; manaların tertip yönleri, bunların niçin ikincisinin birincinin üzerine bina edildiğini, ilkinin nasıl olup da ikinciye bir hazırlık yaptığını ve ikincinin birinciye nasıl yapıldığını bulmaktır, ki bundan sonra artık o âyetin ya da o mananın oradan başka bir yerde olamayacağı bana zahir olur. Bu zorlu çalışmanın sonucunda görülen şey, işte bu mevkiinin sırrıdır. Zaten sûre de bu cüzî manalardan oluşan toplu bir manayı anlatır. Bu manalar az veya çok değişik oranlarda âyetlerin cümlelerinde bulunur. Matlub bu cüzî hedeflerin nasıl tertip edildiğini bulmaktır. Bunlar nasıl olup da birbirini takip ederek gelmiştir? Üzerinde düşünülüp bunlar anlaşıldığı zaman, bu mananın gelmesinin uygun olacağı başka bir yer olmadığı görülür. Peygamber kıssalarının şekli de böyledir. Kıssada zikredilen bölümün amacı keşfedilmelidir, “Bu kıssanın bu bölümü niçin bu sûrede ve üstelik bu mevkide gelmiştir?” sorusunun cevabı bulunmalıdır.

Ve niçin cümleler bu bina şekliyle dizilmiştir? Bütün bunlar çok uzun müracaatlar ve meşguliyetler sonunda açıklığa kavuşmaktadır. Ben çok okuyorum ve onunla çok meşgul oluyorum. Sonra kitaplardan, onunla bu kadar çok meşguliyetten uzaklaşıyorum, çeşitli işlerle uğraşıyorum, geri dönüyorum, arkadaşlarla oturuyorum, sûrenin ana direği bana tamamen açık bir hale gelinceye kadar bu gidip gelmelere devam ediyorum ve işte bütün bunlardan sonra manaların binası, bunu oluşturan amaçların zikir şekilleri ve bu amaçların tertibi, sûrenin maksadı zihnimde oturuyor. Çünkü bu ana direk, bunun üzerine, yani sûredeki şekiller ve heyetler üzerine bina edilmiştir. Bundan daha kolay bir yol daha vardır, o da âlimlerimizin sûrenin maksadı konusunda söylediklerini ve münakaşalarını okumak ve onlardan birini seçmek veya ona bir-iki şey ilave etmektir. Ancak ben bu yolu terk ettim, çünkü onların derinleştiği tecrübelerde derinleşmeye ve onların buldukları gibi şeyler bulmaya çok düşkünüm. Bütün bunlardan sonra ben onların sözleri üzerinde düşünüyorum, çalışıyorum ve bazıları bana yakın, bazıları uzak geliyor.

Bunlar benim vaktimi alsa da önemsemiyorum, çünkü ben, tecrübelerimin ulaştırdığı sonucu yazmak istiyorum. Başkalarının tecrübeleri üzerinde yaşamayı sevmiyorum ve onların çıkardıkları, ulaştıkları neticeleri gevelemek ya da onların sözlerini tartışarak, kabul veya reddederek bilgiçlik taslamak istemiyorum. Önemli olan bu kargaşa içinde –ki bu kargaşada bütün yönler açıklığa kavuşmaz–, içimden gelen tek bir düşünce vardır, ki o da bizden sonra gelecek nesiller için beyanın sırlarını keşfetmektir. Allah rahmet eylesin Malik b. Nebî bize, uzak vâdilere sevgi tohumu ekmemizi tavsiye etmiştir, bu gelecek nesiller bizim, sizin ve diğerlerinin, hepimizin torunlarımızdır. Onlar için yükselecek bir hurma filizi dikmeden, yerin altına girmeyelim. Allahım! Malik b. Nebî'ye ve onun gibi çaba gösterenlere rahmet et.

Maksatların kaynağına delâlet eden yollar tek değildir. Bu, sûrelerde böyle olduğu gibi, şiirde de böyledir. Benzer şekilde maksada delâlet eden yer de, tek bir nokta değildir. Mesela Şûrâ/3. âyetinde,

[O mutlak gâlib, *o hüküm ve hikmet sahibi Allah sana da, senden evvelkilere de işte böyle vahyeder*], Gâfir/4. âyetinde, *Allah'ın âyetleri hakkında küfür (ve inkâr) edenlerden başkası mücadeleye etmez*] buyurulmuştur, bunlar görülebilir. Bu iki sûrede bunlar çok açıktır. Aynı şey Zührûf/5. âyetinde biraz daha özet olarak, *[Siz haddi aşan bir kavmsinizdir diye artık o Kur'an'ı sizden (uzaklaştırıp, inzâlinde) vaz geçip bırakı mı verelim?]* şeklinde görülebilir.

Duhân sûresi ise, önceki dört sûreden daha farklıdır. Çünkü maksada delâlet eden bölüm, *لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ يُحْيِي وَيُمِيتُ رَبُّكُمْ وَرَبُّ آبَائِكُمُ الْأَوَّلِينَ* [O'ndan başka hiçbir tanrı yoktur. Hem diriltir, hem öldürür O, sizin de, geçmiş atalarınızın da rabbidir] şeklindeki 8. âyete kadar tehir edilmiş, bundan sonra da 9. âyetinde, *[Fakat onlar şekk içinde oynayıp oyalanırlar]* sözleriyle maksada girilmiştir. İlk 8 âyetinde direkt olarak maksada değil, maksadın başka bir yönüne delâlet vardır. O da, kitabın şanının yüceliğidir. Her türlü gayrete, kesin belâğat tabakalarının yüceliğine ve ezici kuvvetine rağmen konuya girişin bu kadar geciktirilmesi –ki muhakkak Allah'ın kendilerine vahiy indirdiği kişilere bunun sebebi gizli değildir– gazab manası taşıyan âyetteki darbeye hazırlıktır. Bu âyetten başlayan asıl konu,

sûrenin tamamına yayılır, ki bu âyet, *بَلْ هُمْ فِي شَكٍّ يَلْعَبُونَ* [Fakat onlar şekk içinde oynayıp oyalanırlar] şeklindeki 9. âyettir. Bunun için de arkasından, *[O halde semanın apâşikâr bir duman getireceği günü gözetle]* şeklindeki 10. âyet, sonra da kalpleri yerinden oynatan tehdit gelmiştir: *[Çok büyük bir şiddet ve satvetle (kendilerini) çarpacağımız gün muhakkak ki Biz (onlardan) intikam alıcağız]* (Duhân/16). Burada bu yakalayıp sıkma fiilinin bizzat Kendisine, yani göklerin, yerin ve arasındakilerin Rabbine isnad edilmesi, bu yakalayıp sıkmanın *kübrâ* [en büyük] kelimesiyle vasıflanması ve arkasından da, *إِنَّا مُنْتَقِمُونَ* [muhakkak ki Biz (onlardan) intikam alıcağız] buyurulması suretiyle ifade edilen gazap, Duhân sûresi'ni Zührûf sûresi'nden farklılaştırır.

Şimdi Allah'a tevekkül ederek sûrenin tahliline başlıyoruz.

Bazı âlimlerin, sûrenin başındaki besmele'yi, sûrenin mazmununa uygun olarak şerh ettiği görülür. Bikâî, Duhân sûresi'ndeki besmele'yi, sûredeki gazab manasına bakarak besmele'deki celâl [Allah] lafzını, *الْمَلِكُ الْجَبَّارُ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ* [el-Melik, el-Cebbâr, el-Vâhid, el-Kahhâr] olarak, *rahmân* lafzını da umumi olarak uyarı nimetini kapsamı şeklinde açıklamıştır. Bununla da *إِنَّا كُنَّا مُنْذِرِينَ* [Gerçek, Biz uyarıcılarız] şeklindeki 3. âyeti kastetmiştir. Çünkü umumi uyarılar bütün mahlukatı kapsar ve hepsi için umumi bir nimettir. Çünkü uyarı, karşı gelmekten korkutur, hakka karşı inatçı olanları tehdit eder. Zira eğer bu uyarı, yolunu bulup kalplere girerse o kişiyi kurtarır ve başarıya ulaştırır. Bu da uyarı nimetinin bir yönüdür. *Rahîm* ismini de, *رَحْمَةً مِّن رَّبِّكَ* [Hakikat, Biz Rabbinden bir (eser-i) rahmet olarak (peygamberler) gönderenleriz] şeklindeki 5-6. âyetleri göz önüne alıp direkt olarak rahmetini hak eden, kendisini sevenlere has olduğunu söyleyerek açıklamıştır.

Biz bu konular üzerinde sadece güzel bir delâlet için duruyoruz. Âlimlerimize göre siyak, kelimelere yeni manalar akıtır ve kelimenin asıl manalarına bu yeni manaları ekler. Terkiplerden ve kelimelerden siyaka ait manaların çıkarılması, sadece şuurdaki ve beyanî hislerdeki yüksek derecelerden kaynaklanır, ki bu yüksek derecelere delâletler ve vahyin sırları idrak edilir. Eğer siyakın bir dili olsaydı, “Ben beyanın kaynağıyım” derdi. Şairlerin ve edebiyatçıların meselesi bu kalıntıları araştırmak ve siyak üzerinde bir seferberlik ilan etmektir. Sonra

beyan için maslahatın en güzelini diriltmek veya ortaya çıkartmak, bunu kontrol altına almak, yönetmektir. Muhakkak ki en güzel misal Allah'a aittir, O'nun benzerinin benzeri yoktur. O'nun kelamının da benzeri yoktur, bunu kimse inkâr etmez. Bu söz bana ait değildir. Değerli büyüklerimizin sözlerinden anladığım şeydir. Onlar, "Sadece bir kereye mahsus olarak uygun ve doğru olana yönelten lafzın karakterindeki manalardan uygun olanı seç, bunu yapmazsan lafza layık olan manayı vermemiş olursun" demişlerdir. Bu cümlelerin manası açıktır, ki lafızları seçmek ve bu lafızlara mana giydirmek mütekellimin işi değil, bu manaların işidir. Mütekellim sadece manaları gönderir. İşte benim de siyakı harekete geçirmek ve uygun olanı seçmekle kasdettiğim şey budur.

حم ﴿١﴾ وَالْكِتَابِ الْمُبِينِ ﴿٢﴾ إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةٍ مُبَارَكَةٍ إِنَّا كُنَّا مُنذِرِينَ ﴿٣﴾ فِيهَا يُفْرَقُ كُلُّ أَمْرٍ حَكِيمٍ ﴿٤﴾ أَمْرًا مِّنْ عِنْدِنَا إِنَّا كُنَّا مُرْسِلِينَ ﴿٥﴾ رَحْمَةً مِّنْ رَبِّكَ إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿٦﴾ رَبِّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا ۖ إِن كُنتُمْ مُوقِنِينَ ﴿٧﴾ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ يُحْيِي وَيُمِيتُ ۖ رَبُّكُمْ وَرَبُّ آبَائِكُمُ الْأَوَّلِينَ ﴿٨﴾

(1) Hâ, Mîm. (2) (Helâl ile haramı ve sâir hükümleri) açıkça bildiren (bu) kitabı yemin ederim ki, (3) hakikat, Biz onu mübarek bir gecede indirdik. Gerçek, Biz uyarıcılarız. (4) (O, bir gecedir ki) her hikmetli iş, indimizden bir iş, onda tefrik edilir. (5) Hakikat, Biz Rabbinden bir (eser-i) rahmet olarak (peygamberler) gönderenleriz. (6) Şüphe yok ki O, hakkıyla işitenin, (her şeyi) kemâliyle bilen ta kendisidir. (7) (Evet) göklerin, yerin ve ikisi arasında bulunan şeylerin Rabbinden (bir eser-i rahmet olarak). Eğer yakın edinecekler iseniz (o halde Muhammed'in O'nun peygamberi olduğuna da iman etmelisiniz). (8) O'ndan başka hiçbir tanrı yoktur. Hem diriltir, hem öldürür O, sizin de, geçmiş atalarınızın da rabbidir. (Duhân/1-8)

İlk âyetteki حم'in mahzuf bir mübtedanın haberi olması caizdir. Yani, هذه حم [Bu Hâ, Mîm] demektir. وَالْكِتَابِ الْمُبِينِ sözündeki vav harfi kasemdir ve kasemin cevabı, 3. âyetteki لَيْلَةٍ مُبَارَكَةٍ إِنَّا كُنَّا مُنذِرِينَ sözüdür. Hâ-Mîm'in kasem olduğu, وَالْكِتَابِ الْمُبِينِ sözünün ona atfedildiği de söylenmiştir. Dolayısıyla muksemun bih, yani yemin edilen şey de "Hâ-Mîm sûresi ve açıkça bildiren (bu) kitab" olur. Hâ-Mîm bir kere tek başına, bir kere de açıkça bildiren